

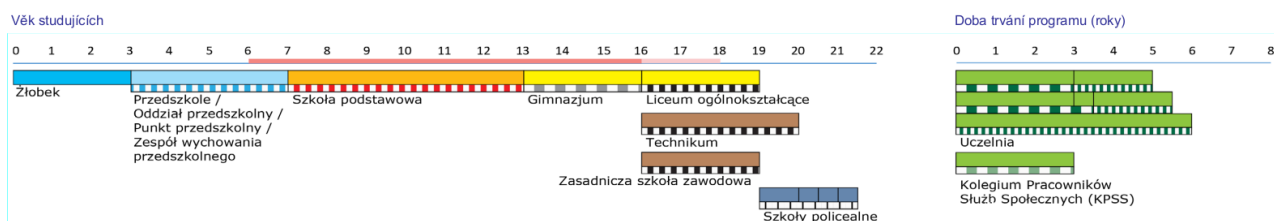
Zkoušky ukončující středoškolské vzdělávání: Polsko

Struktura vzdělávacího systému (vazba na [ISCED 2011])

V Polsku došlo po pádu komunistického režimu ke dvěma zásadním reformám nižších stupňů vzdělávacího systému, zahájeným v letech 1999 (dokončeno 2004) a 2017 (stále probíhá).

Do roku 1999 bylo povinné vzdělávání pokryté osmiletou základní školou (*szkoła podstawowa*) a navazovalo na něj vzdělání učňovské či středoškolskéⁱ – tedy systém v ČR dobře známý.

V roce 1999 byly základní školy [100] byly zkráceny na 6 ročníků a navazovalo na ně povinně tříleté *gimnazjum* (*lower secondary school* [244]). Také byl zaveden nultý ročník základního vzdělávání, povinné vzdělávání tedy trvalo 10 let. Na ni navazovalo středoškolské vzdělání (*upper secondary school*): tříletá obecná či odborná *lycea* [344] nebo čtyřletá *technika* [354]. Samozřejmě též existují učební obory (*zasadnicza szkoła zawodowa, vocational school* [353]). Z učilišť nich bylo v principu možné navázat doplňujícím zkráceným středoškolským vzděláním na lyceích a technikách (*lyceum/technikum uzupełniające, complementary school*); tato cesta však doposud nebyla hojně využívána. Existuje též post-sekundární neterciální vzdělávání (ISCED 4) (*szkoła policealna, post-secondary school*).^{ii iii iv} Tento vzdělávací systém je k datu dokončení této práce stále uveden například na webu UNESCO (ISCED).^v

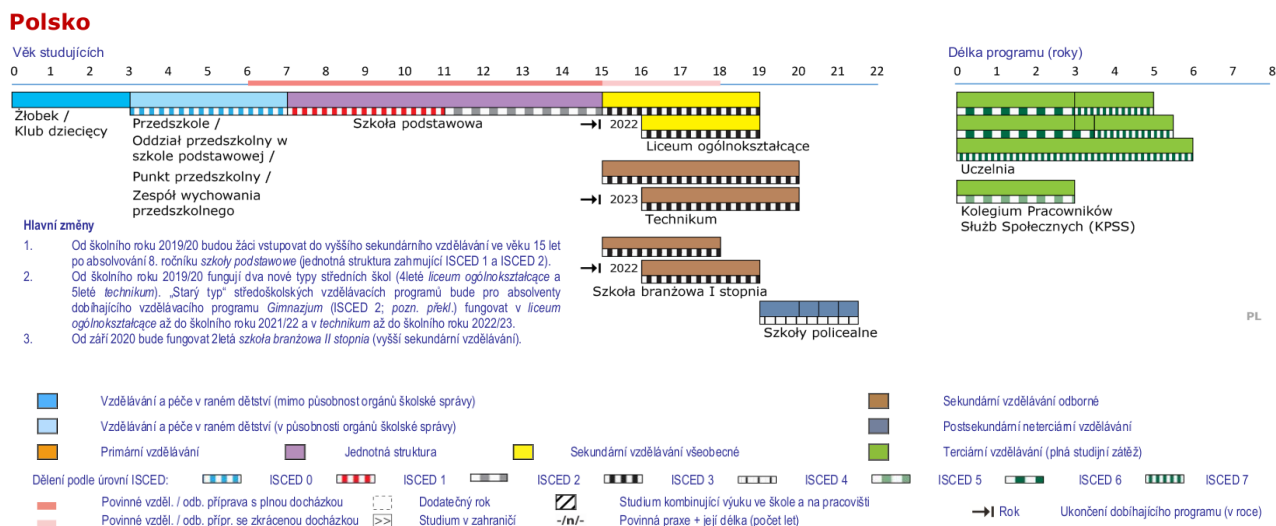
Struktura polského vzdělávacího systému mezi lety 2000 a 2017. Zdroj: EURYDICE^{vi}.

Od roku 2017 probíhá reforma školství, v rámci níž se struktura vzdělávání víceméně vrací k původnímu modelu: základní školy mají opět 8 ročníků a gymnázia jsou zrušena – vzdělávání na levelu ISCED 1 a 2 se odehrává na jedné instituci. Plnohodnotná povinná školní docházka má tedy 9 let (základním školám předchází jeden rok předškolního vzdělávání v 6 letech věku). I po ukončení základní školy však mají lidé do 18 let povinnost se vzdělávat, a to na středoškolských institucích nebo např. v rámci profesního kurzu u zaměstnavatele. Rok, o který je povinná školní docházka zkrácena, je využit na prodloužení škol středních (nově překládány prostě jako *secondary school*) – *lycea* (prakticky ekvivalenty k českým gymnáziím) trvají 4 roky, *technika* (období SOŠ v ČR) 5 let. Na tříletá učiliště (nově *Stage-I sectoral vocational school, szkoła branżowa I stopnia*) ve větším měřítku navazuje jejich dvouletý druhý stupeň (*Stage-II sectoral vocational school, szkoła branżowa II stopnia*), jehož absolvováním student oficiálně získává středoškolské vzdělání. Po

absolvování středních škol je možno skládat maturitu (*egzamin dojrzałości / egzamin maturalny / matura*), jež je mj. nutnou podmínkou pro přijetí do terciálního vzdělávání.

Terciální vzdělávání v Polsku se též podobá českému: odehrává se na univerzitách (*uczelnia akademicka*) a vysokých školách (*uczelnia zawodowa*); existují 3–4leté obory bakalářské (tituly *licencjat, inżynier*) a navazující 1,5–2leté magisterské (různé tituly, např. *magister*) stejně tak jako některé nedělené 4–6leté magisterské programy. Na univerzitách je možné dále studovat v doktorském studiu.^{vii}

V Polsku existuje zvlášť Ministerstvo národního školství (*Ministerstwo Edukacji Narodowej*) a Ministerstvo pro vědu a vysoké školství (*Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego*).

Schematický přehled nového vzdělávacího systému v Polsku a vysvětlivky. Ve schematu chybí *szkoła branżowa II stopnia*. Zdroj: EURYDICE^{viii}.

Zkoušky zakončující středoškolské vzdělávání

Všichni studenti učilišť a technik skládají odborné kvalifikační zkoušky (*egzamin zawodowe, vocational examination*) v průběhu nebo na konci studia. Úspěšní absolventi lyceí, technik a nově i druhého stupně učilišť mohou skládat maturitu.

Jak profesní zkoušky, tak maturity v minulosti organizovaly a hodnotily školy samostatně. V roce 2005 proběhla reforma s názvem *Nowa matura*, jejíž hlavním prvkem je zavedení externí části maturity – jednotné písemné zkoušky, které připravuje i hodnotí *Centralna Komisja Egzaminacyjna* (*Central Examination Board*). Nová maturita se tedy skládá z písemné a ústní části.

Písemná část maturity povinně obsahuje (i) polštinu a literaturu, (ii) matematiku a (iii) moderní cizí jazyk na základní úrovni. Dále si studenti musí zvolit 1 až 5 předmětů, z nichž budou zkoušku skládat na vyšší úrovni; mohou si vybírat jak jiné předměty (biologie, chemie, filozofie, fyzika, zeměpis, historie, historie hudby, historie umění, informační technologie, občanská výchova, další jazyky), tak vyšší úroveň výše uvedených předmětů povinných.

Ústní část je organizována a hodnocena školou. Povinně obsahuje (i) polštinu a (ii) cizí jazyk. Dále je možné zvolit si další zkoušky z dalších (světových či minoritních) jazyků. Jazykové ústní zkoušky mají pouze jednu úroveň.

Pro úspěšné absolvování maturity je třeba získat alespoň 30 % bodů všech povinných částí (tří psaných a dvou ústních). Jak bylo zmíněno výše, maturita obsahuje povinně-volitelnou písemnou zkoušku na rozšířené úrovni; pro úspěšné splnění maturity však není stanovena dolní hranice z tohoto předmětu.^{ix}

Vysoké školy a univerzity musí ze zákona brát výsledky maturitní zkoušky v potaz (ačkoli přesnou podobu jejího započítání si nastavují dle libosti); vlastní přijímací zkoušky mohou uspořádat pouze se souhlasem Ministerstva pro vědu a vysoké školství.

V roce 2020 byly kvůli pandemii covid-19 maturity v Polsku posunuty. Momentálně jsou plánovány na 8. června, jejich vyhodnocení je garantováno až na 11. srpna.^x

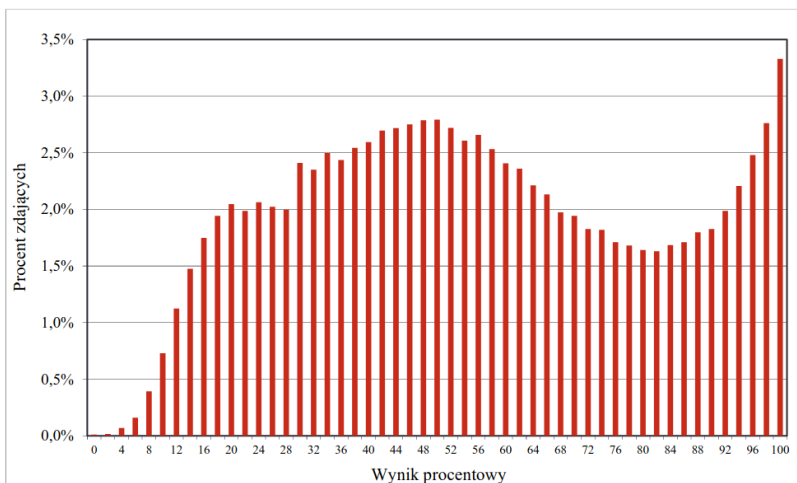
Statistiky k maturitě z roku 2018:^{xi}

Maturitní zkoušku v Polsku konalo 248 tisíc absolventů středních škol. Pro hrubý odhad uveďme, že relevantní populační ročníky čítají v Polsku zhruba 400 tisíc osob^{xii}, získat maturitu se tedy pokouší kolem 60 % mladých lidí. Ze všech uchazečů bylo 64 % byli studentů z lyceí, zbytek tvořili absolventi technik (absolventi učilišť druhého stupně ještě žádní nejsou).

Jako povinný cizí jazyk si v drtivé většině (92,3 %) vybrali angličtinu, v 5,4 % němčinu, za zmínku stojí ještě ruština (1,6 %). Téměř 60 % studentů konalo zkoušku ze dvou či více předmětů na rozšířené úrovni, (tedy dobrovolně konali zkoušku navíc). Nejčastějším předmětem na rozšířené úrovni byla angličtina (139 tis.), následovaná matematikou (67 tis.), zeměpisem (66 tis.), polštinou (51 tis.), biologií (47 tis.), chemií (27 tis.), fyzikou (21 tis.), společenskými vědami (20 tis.) a informatikou (7 tis.) a dalšími. Maturitu z menšinových jazyků (běloruština apod.) skládaly jen stovky studentů.

Celková úspěšnost byla 79,7% (na lyceích 85% a na technikách 70%). Dalších patnáct procent (36 715) ze všech uchazečů neuspělo právě u jednoho předmětu a mělo tak možnost ho opravit v srpnovém termínu; po započítání úspěšných srpnových repetentů dosáhla v roce 2018 úspěšnost maturantů 86 %.

Nejtěžším předmětem pro studenty byla matematika – tvořila 61 % všech neúspěšných testů (včetně ústních). Konkrétně, úspěšnost v základním testu z matematiky byla 83 %, kdežto v písemných i ústních testech z angličtiny a polštiny neklesla pod 96 % v žádné z těchto 4 kategorií. Pro zajímavost je níže uveden značně negaussovský graf bodové úspěšnosti v testu z matematiky.

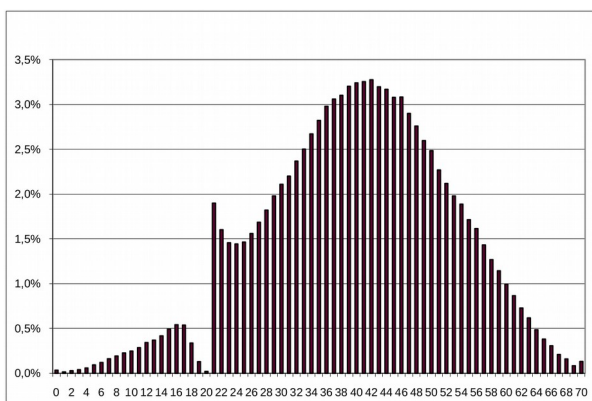
Rozdělení procentuálního bodového zisku u základní úrovně maturity z matematiky v roce 2018.^{xiii}

Zhodnocení – přednosti a limity nastaveného systému, diskutované otázky

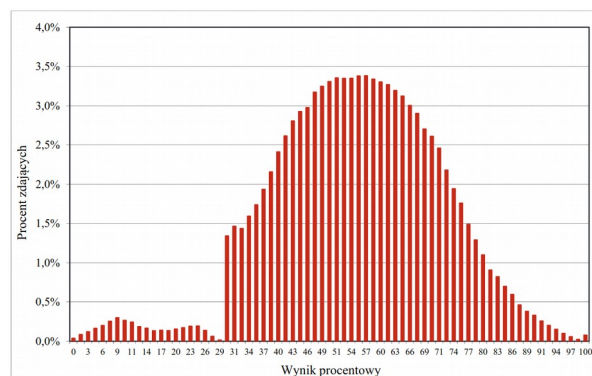
Polský vzdělávací systém i polská maturita se v mnohém podobají českému modelu. *Nová maturita* v ČR byla zavedena později, až v roce 2011.

Narozdíl od ČR je v Polsku zavedena povinná zkouška z matematiky. Polský příklad ukazuje, že v ani případě jejího zavedení nebude věčná diskuze na toto téma uzavřena. Ministerstvo národního školství si za povinnou zkouškou z matematiky stojí, musí ji však obhajovat vůči nejrůznějším institucím, jako je např. polský Nejvyšší kontrolní úřad (*Najwyższa Izba Kontroli*).^{xiv}

Ačkoli jsou jednotlivé úlohy hodnoceny různými lidmi, ve finále celý test posuzuje komise, která může body ještě pozměnit. Že se tak děje ve prospěch uchazečů, kteří se ocitli těsně pod hranicí, je dlouhodobě naprosto evidentní u písemného testu z polštiny (viz následující dva grafy), který bývá na internetu prezentován i jako odstrašující příklad.^{xv} Náznak je však vidět nařiklad i u testů z matematiky (viz graf výše). V ČR se též podobný efekt jeví a bouřlivě diskutuje u slohových písemných prací, nikoli však u didaktických testů.^{xvi}

Rozdělení bodů v písemné maturitě z polštiny v r. 2010.^{xvii}

Procentuální rozdělení bodů z polštiny v r. 2018.^{xviii}

Ve srovnání s českým školstvím lze na polském vzdělávacím systému vyzdvihnout učinění některých odvážných kroků – jednak povinná maturita z matematiky, druhak různá délka standardní

doby studia na odborných školách a lyceích. Ta dobře koresponduje s tím, že studenti lyceí skládají jen maturitu a očekává se, že budou studiem trávit ještě dlouhou dobu na vysokých školách. Oproti tomu ti z odborných škol skládají kromě stejné maturity i profesní zkoušky (obojí sjednoceno pod Centrální examinační komisí), a proto logicky studují déle; na druhou stranu mnoho z nich nebude studovat dalších 5 let v terciálním vzdělávání, tudíž si mohou dovolit studovat na střední škole delší dobu.

Zdroje

Platnost všech webových odkazů se vztahuje k 15. 5. 2020.

-
- i Biuro uznawalności wykształcenia i wymiany międzynarodowej, 2008.
https://web.archive.org/web/20080905184631fw_/http://www.buwiwm.edu.pl/educ/index.htm
 - ii EURYDICE, *The system of education in Poland*, 2008.
http://czytelnia.frse.org.pl/media/the_system_2008.pdf
 - iii IBE, Polish education and examination system.
<http://ewd.edu.pl/en/polish-education-and-examination-system/>
 - iv https://web.archive.org/web/20080914212226fw_/http://www.buwiwm.edu.pl/educ/schemat.htm
 - v ISCED mappings.
<http://uis.unesco.org/en/isced-mappings>
http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/isced_2011_mapping_en_poland_0.xls
 - vi EURYDICE, *Struktury vzdělávacích systémů v Evropě*.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/becafa9c-9a85-11e6-9bca-01aa75ed71a1/language-cs/format-PDF/>
 - vii EACEA, EURYDICE, Poland.
https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/poland_en
EURYDICE, *The Polish Education System in Brief 2017/18*.
http://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2017/10/Education-System-in-Poland_2017_2018_EN.pdf
 - viii EURYDICE, *Struktury vzdělávacích systémů v Evropě 2019/20*.
<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d7885072-f3ac-11e9-8c1f-01aa75ed71a1/language-cs/format-PDF>
 - ix Centralna Komisja Egzaminacyjna, Matriculation examination, About the examination.
<https://cke.gov.pl/en/egzamin-maturalny/egzamin-w-nowej-formule/o-egzaminie/>
 - x Ministry of Science and Higher Education, Admission for studies 2020/2021 – guidelines for universities.
<https://www.gov.pl/web/science/admission-for-studies-20202021--guidelines-for-universities>
 - xi Centralna Komisja Egzaminacyjna, *Sprawozdanie ogólne z egzaminu maturalnego 2018*.
https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2018/sprawozdanie/Sprawozdanie%202018%20-%20Og%C3%B3lne.pdf
 - xii World population review, Poland Population 2020.
<https://worldpopulationreview.com/countries/poland-population/>
 - xiii Centralna Komisja Egzaminacyjna, *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego 2018 – Matematyka*.
http://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2018/sprawozdanie/Sprawozdanie%202018%20-%20Matematyka.pdf
 - xiv Ministerstwo Edukacji Narodowej, Matematyka obowiązkowym przedmiotem na egzaminie maturalnym.
<https://www.gov.pl/web/edukacja/matematyka-na-maturze>
 - xv <https://heap.io/blog/data-stories/garbage-in-garbage-out-how-anomalies-can-wreck-your-data>
 - xvi <http://www.ceskaskola.cz/2017/05/co-rikaji-maturitni-data-duvody-pro.html>
<http://www.pedagogicke.info/2019/03/pripominky-asociace-metodiku-cizich.html>
 - xvii Centralna Komisja Egzaminacyjna, *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2010 roku*.
https://web.archive.org/web/20130729231425/http://www.cke.edu.pl/images/stories/001_Matura/WYNIKI/raport_matura_2010.pdf
 - xviii Centralna Komisja Egzaminacyjna, *Sprawozdanie z egzaminu maturalnego w 2018 – Język polski*.
http://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2015/Informacje_o_wynikach/2018/sprawozdanie/Sprawozdanie%202018%20-%20J%C4%99zyk%20polski.pdf